

Pirjo Aalto

PEKKA ERVASTIN ELÄMÄNVAIHEITA

LAPSUUS JA NUORUUS

Joulukuun 26. päivä 1875, Stefanuksen päivä. 39 päivää aiemmin on perustettu Teosofinen Seura New Yorkissa. Peter Elias (Pekka) Ervast (myöh. PE) syntyy helsinkiläiseen ruotsinkieliseen virkamiessukuun kuuluvaan kollegioasessorin perheeseen.

Ensimmäiset 7 vuotta PE on usein ruumiinsa ulkopuolella. Sitten hänellä alkaa 7 vuoden kausi, jolloin hän suuttuu usein todeten jälkeenpäin. ”*Tuossa periodissa merkillisellä tavalla toistui Ranskan vallankumouksen aikana eletty elämäni.*” 14-vuotiaana hän kuulee äänen sanovan: ”*Ei sinun tarvitse suuttua*”. PE kertoo, että tuo hetki oli vapauttava hänelle. Hän ymmärtää, ettei hänen todellakaan tarvitse suuttua, mistä lähtien hän sanoo eläneensä ihmeellistä aikaa – hän ei suuttunut enää kertaakaan, ”*14–21 vuoden iässä heijastui täten vanha munkkielämäni nykyisessä elämässäni niin, että osasin täyttää Jeesuksen viisi käskyä.*”

Koulussa Helsingin Normaalilyseossa, PE kuuluu luokkansa parhaisiin oppilaisiin. Ensimmäisenä kielenään PE oppii lukemaan ranskaa, ja sitä seuraavat toiset, niin että hän kahdentoista vuoden ikäisenä ryhtyy kirjoittamaan yhdeksän kielen vertailevaa kielioppia. Hän kehittää keinotekoisia kieliä, joista ainakin yksi on hänen mielestään sekä volapükia että esperantoa parempi. 12–17 -vuotiaana PE:ssä ilmenee kirjailija, joka julkaisee Hemvännän-lehteä, kertomuksia ja romaaneja, joita on säilynyt ja julkaistu yli 1000 sivua DVD:nä v. 2006. 16-vuotiaana PE aloittaa Edvard Fazerin johdolla pianonsoitonopinnot, jotka isä häneltä aiemmin kielsi.

Nuorena ylioppilaana 1893 PE on niin täynnä ihanteita ja uskoa, että hän kirjoittaa arkkipiispalle, että tämän pitäisi tehdä erinäisiä muutoksia kirkon sisällä, ja jos arkkipiispa olisi niin vanha, ettei jaksaisi niitä tehdä, olisi hän valmis asettumaan itse arkkipiispan paikalle tehdäkseen ne. Vastausta PE ei saa.

Jouluna 1893 PE on ensimmäistä ja viimeistä kertaa ehtoollisella. Hän on päässyt ripille ja uskoo vahvasti Jeesuksen Kristuksen ristikuoleman lunastavaan voimaan. Hän näkee pilvessä Jeesus Kristuksen ja ymmärtää: ”*...että uskonto ei ollut siinä, että uskoin olevani pelastettu ja täydellinen, vaan siinä, että toden teolla pyrin täydellisyyttä kohti. Kuinka selittäisin? Minun ei tullut uskoa, että olin hyvä, vaan minun piti todella olla hyvä. Koko elämä oli siinä. Se oli elämän tärkein kysymys.*”

RAKKAUS MAIJAN JA TEOSOFIAAN

PE elää aikaa, jota hän kutsuu haaveiluajaksi. Yhdessä ystäviensä kanssa hän koettaa elää yksinkertaista maalaiselämää ja kirjoittaa aiheesta myöhemmin kirjan ”Haaveilija”. Kesällä 1895 PE tapaa Hausjärven Puujaassa Maija Kilpeläisen, vuonna 1881 syntyneen, Pietarissa äitinsä ja veljensä kanssa asuvan tytön, johon PE ihastuu. Anna Kilpeläinen, Maijan äiti kutsuu PEn sisaruksineen luokseen Pietariin. Siellä PE:n tunteet voimistuvat Maijaa kohti siten, että syyskuun alusta 1895 alkaa kirjeenvaihto Pekan ja Maijan välillä. PE kirjoittaa säännöllisesti myös Anna-äidille. Maija asuu Ervastien luona opiskellessaan Helsingissä.

Samana kesänä 1895 PE pääsee setänsä August Wilhelm Ervastian kanssa pitkälle tutkimusmatkalle Kuolan niemimaalle ja Vienan Karjalaan. Pekan mielestä kansa ymmärtääkin elämää ja siten myös teosofiaa paremmin kuin ns. yläluokka.

Ruotsiin Teosofinen Seura on perustettu 1889 ja 1891 se saapuu Suomeen. Sanomalehti Nya Pressenissä on artikkelisarja ”Hvad är teosofien”. Tammikuussa 1894 yliopisto-opintojensa ohella PE tutustuu ensi kerran teosofiaan. Hän seurustelee uusien teosofiystäviensä kanssa ja aihe kiehtoo häntä tavattomasti. PE liittyy Teosofisen Seuran Skandinavian Osastoon alaikäisenä isänsä suostumuksella syksyllä 1895. Heti PEn liittymisen jälkeen T.S.:aa ravistelee Besant-Judge -kriisi. Sen seurauksena PE katsoo velvollisuudekseen tutustua kaikkiin vanhoihin syytöksiin, joita on tehty myös Madame Blavatskya vastaan. PE asettuu ensin Judgen kannalle, nähden tämän edustavan enemmän teosofian aatetta Blavatskyn tavoin ja Besantin puolestaan T.S.:aa. PE liittyy Judgen esoteeriseen kouluun, mutta eroaa pian siitä, koska jatkaminen siinä edellyttäisi liittymistä Judgen Yleinen veljeys -seuraan. Hän paneutuu Uuteen Testamenttiin ja Leo Tolstoin evankeliumitutkimuksiin ja löytää Vuorisaarnan käskyt.

PEn kihlaus Maija Kilpeläisen kanssa jatkuu ja kirjeet kertovat syvistä tunteista. Eräänä päivänä PE joutuu tahtomattaan kuulemaan viereisestä huoneesta Maijan ja hänen toverinsa välisen keskustelun: ”*Että sinä viitsitkin seurustella tuon Ervastian kanssa! Saattaahan hän olla kaunis, mutta hulluja ja mahdottomia harrastuksia hänellä on.*” Siihen Maija vastaa: ”*Kyllä minä sitten kitken pois sellaiset harrastukset!*” Tämä vastaus jäätää silmänräpäyksessä Pekan tunteet. Juuri se, mitä hän on eniten tytössä ihaillut, olikin valheellista teeskentelyä. Se loukkaa syvästi Pekkaa eikä avioliittosuunnitelmia enää jatketa. PE on kuvannut tunteitaan Sydän suru -kirjansen Liisana, joka löytää menetetyn rakkauden myötä henkisen tehtävänsä.

Liekö kihlauksen purkautuminen ollut osasyynä siihen, kun PE kertoo Teosofisissa muistelmia -kirjassaan: ”*Kaksi yötä ja kaksi päivää ensin valvoin ja muutamia viikkoja kuljin sitten yhtämittäisessä kamppailussa jumalani kanssa. Ensin rukoilin lakkaamatta — vaikken tiennyt ketä rukoilin —: anna minun kuolla, anna minun haihtua olemattomiin, elämäni ei ole mistään arvosta, maailmassa en mitään tee. Sitten koko sieluntilani kärjistyi ja kohdistui tämän tapaiseen ihmettelyyn: mutta olemmeko me ihmiset siis näin hylättyjä, näin yksinäisiä, näin heikkoja olentoja? Tänne me synnymme, täällä me kärsimme, täältä me kuolemme — eikä ole mitään järkeä, ei tarkotusta, ei jumalaa!*”

Vihdoin 13. lokakuuta 1896 keskellä päivää yksin ollessaan PE huutamalla huutaa apua elämältä ja saa vastauksen: ”*Silloin äkkiä peittyi sumuun kaikki ympärilläni. Oli aivan kuin synkkä pilvi silmiäni edessä, ja tuntui kuin tuskani olisi siirtynyt itsestäni tuohon pilveen. Ohimennen ajattelin: tuollainenko siis on elämä. Samassa pilvi repeytyi, ikäänkuin salama olisi siihen iskenyt, ja auringon säteet paistoivat kasvoihini lämmittävästi ja kirkkaasti, mutta ei häikäisevästi. Vähitellen tuo ihana valo ympäröi minut joka puolelta, niin että olin kuin valomeressä. ja vihdoinkin se tunki sisääni, täytti ja valaisi minut kokonaan, niin että minä itse ja koko olemukseni oli kuin paljasta valoa. Ja samalla auringon takaa ja joka puolelta avaruudessa kuului ääni, joka sanoi: ”ole hyvässä turvassa, minun poikani, sillä minä rakastan sinua.” Ja sitten tämä valo haihtui ja laskeusi alas ja meni selkäni sisään ja tuli sieltä ulos niinkuin liekki. Elävänä, liekehtivänä vaahteran lehden muotoisena se nousi ylös korkealle yli pään ja ympäröi minua valollaan. Ja minä nousin ylös sohvalta hämmästyneenä ja katselin ympärilleni, sillä katso, minä olin toinen ihminen.” PE kirjoittaa kokemuksestaan T.S.:n Skandinavian Osaston ylishteerille, tohtori Gustaf Zandlerille mm, että hänen tehtävänsä on kertoa toisillekin löydöstään.*

PEn mukaan viisi käskyä vievät varmasti Mestarin luo ja kertoo Esoteerisia opetuksia -kirjassaan: ”*Noin 21-vuotiaana otti Mestari minut opetuslapsekseen. Hän sanoi ottavansa minut siksi, kuulin äänen puhuvan, mutta en nähnyt. Se oli lokakuussa 1896. Puolitoista vuotta myöhemmin tammikuussa 1898 näyttäytyi minulle oma Mestari ja eräs toinen*”. Myöhemmin PE näkee Tukholmassa kuvan, joka esittää tuota toista Mestaria ja saa tietää häntä kutsuttavan St. Germainiksi.

VILKAS TEOSOFINEN TOIMINTA KÄYNNISTYY

15.9.1896 PE on mukana *Teosofisen kirjaston* perustamis- kokouksessa Helsingissä ja sitoutuu tukemaan sen toimintaa määrättyllä summalla. Tammikuussa 1897 Teosofinen Kirjasto avataan Uudenmaankatu 15:ssä. 10–12 henkeä kokoontuu

sinne joka päivä keskustelemaan ja pitämään esitelmiä. PE pitää ensimmäisenä esitelmänään käsikirjoituksensa ”Salaisesta opista”, joka julkaistaan seuraava vuonna ”Den hemliga läran” -nimisenä. PE pitää esitelmän joka toinen sunnuntai. Häneltä julkaistaan ensimmäinen kirja: Teosofisk Uppslagsbok 1897 ja Elian lähetykskirje 1: Ihminen, miksikä itket? suomen ja ruotsin kielellä.

PE aloittaa myös lehtikirjoittelun (Nya Pressen, Päivälehti, Humanitas, Teosofisk Tidskrift, Uusi aika, Työmiehen illanvietto, Elämä, Vapaus, jne), mikä jatkuu kymmenisen vuotta laajana, jonka jälkeen hän kirjoittaa pääasiassa omiin toimittamiinsa lehtiin.

1898 PE lähtee Lontooseen Herman Grönbärjin kanssa tapaamaan Annie Besantia tarkoituksenaan seurata tätä Intiaan, mutta kun he saapuvat Lontooseen, on Besant juuri edellisenä päivänä matkustanut Intiaan. Pojat jäävät auttamaan Lontoon Teosofista Seuraa muuttopuuhissa. Kotimatalla PE käy tapaamassa Norjassa Kristianissa tietäjää, joka selkeyttää PEn ajatuksia hänen henkisestä tehtävästään.

PE opiskelee Helsingin yliopistossa sanskritin kieltä, latinaa hän osaa hyvin ja useita eurooppalaisia kieliä. PE päättää hakea ns. Antellin stipendiä kolmivuotista matkaa varten. Suunnitelman mukaan hän olisi sanskritin opinnot päätettyään suunnannut matkansa Saksaan, Ranskaan, Englantiin ja lopuksi kahdeksi vuodeksi Intiaan. Hän on tarkoin maininnut mitä aineita ja kenen johdolla hän opiskelisi. Siihen hän kirjoittaa monta kuuluisaa nimeä, joukkoon myös joitakin teosofeja, joita tieteellinen maailma ei hyväksy. Apurahaa PE ei saa ja opiskelut alkavat tuntua hänestä turhilta.

PE jatkaa teosofisten kirjojen kirjoittamista ruotsinkielellä: Teosofin som religion 1898 ja Framtidens religion 1900. Samainen teos ilmestyy 1903 myös islanninkielisenä laitoksena.

Tukholmassa keväällä 1900 PE tapaa H.S: Olcottin, jonka tulkkina PE toimii. Kumpikin nautti yhteisistä keskusteluista ja Olcott pyytää tätä Intiaan ja kirjoittaakin Pekalle.

Vuosisadan vaihteessa Pekalla on edessään kysymys ratkaistavana: tehdkö teosofista työtä Suomessa vai Ruotsissa. Hänhän kuuluu T.S:n Skandinavian Osastoon, Suomessa kun sellaista ei vielä ole. Hän viettää muutaman viikon 1898 Tukholmassa ja tutustuu sikäläisiin teosofeihin, joihin hän tekee niin lupaavan vaikutuksen, että häntä pyydetään seuraavana talvena esitelmöijäksi Ruotsiin. Mm. kreivitär Contance Wachtmeister, joka toimi Salaisen Opin kirjoittamisen aikaan HPB:n seuralaisena, on kutsujana. Kreivitär sanoo PELLE: ”...Ja koska minua ei ole kielletty puhumasta, voin teille ilmoittaa, että tein ehdotukseni teille sen johdosta, mitä Mestari oli minulle sanonut ja käsenyt. Hän on sanonut minulle, että teistä tulee kansanne auttaja, ja sen takia teitä on suojeltava kaikesta politiikasta.” Tohtori Zandler, joka on ollut kirjeenvaihdossa PEn kanssa tämän seuran liittymisestä saakka, haluaa PEn työkomppanikseen. PE viettää esitelmöiden sitten tovin Ruotsissa, kun Suomen valtiolliset olotkin ovat mitä ovat.

PE on pari viikkoa matkoilla kreivitär Wachtmeisterin kanssa ja vakuuttuu tehtävästään Suomen kansan parissa. ”Kreivitär sanoo: Ette suinkaan tiedä mitä madame Blavatsky ennusti Suomesta ja pohjoismaista yleensä? En, vastaan uteliaana. Monta kertaa hän teroitti mieleeni: Muista kreivitär, ja ota ajasta vaarin, jos silloin vielä elät. Tulee aika, niin vaikea koko maailmalle, että kaikki ihmiset ovat vähällä kadottaa tasapainonsa, ja teosofitkin, jotka ovat saaneet niin paljon henkistä valoa, kysyvät itseltään ja toisiltaan toivottomina, mitä teosofia oikeastaan on ja mikä on Teosofisen seuran tehtävä maailmassa? Kaikki tuntuu pottävän jalkojen alla ja pimeys vallitsee maailmassa. Muistakoot teosofit silloin kääntää katseensa Pohjolaa kohti, sillä Suomesta tulee valo. Niin sanoi madame Blavatsky.”

Jo vuonna 1895 PE aloittaa ensimmäisen suomenkielisen kirjaansa kirjoittamisen. Se julkaistaan ensin artikkeleina Jean Boldtin ja PEn 1901 perustamassa viikkolehdessä *Uusi Aika*, joka ilmestyy vain tammi-toukokuun ajan, mutta se saa teosofian nimen tunnetuksi laajoille piireille. PE julkaisee omalla kustannuksellaan artikkelit joulukuksi 1901 kirjana nimellä Valoa kohti. Toinen painos otetaan 1903 Amerikassa. Seuraavana vuonna, 1902, on vuorossa omakustanne Haavelija, josta myös otetaan toinen painos Amerikassa. Tämä romaanimuotoinen kirja kertoo teosofisen työnsä alussa olevan PEn ihanteista ja unelmista.

PE luennoi Sörnäisten työväenyhdistyksessä ja julkaisee artikkeleitaan Työmiehen illanvietossa. PE vetää salit täyteen ja häntä pyydetään Työväenyhdistyksen johtoon, josta hän kuitenkin kieltäytyy.

Lokakuussa 1902 PE on mukana perustamassa *Valon Airut* -nimistä kirjallisuuskomiteaa, jonka tehtävänä on teosofisen kirjallisuuden suomentaminen ja julkaiseminen. 1903 se julkaisee ensimmäisenä Kenraali Cederholmin teoksen Omantunnon uskonto, jonka koko painoksen tekijä lahjoittaa Valon Airueelle. Vuoden kuluessa julkaistaan viisi kirjaa, joista kaksi on PEn. 1905 rekisteröidään *Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike* ja niin Valon Airut saa toiminnalleen jatkajan. Taloudellisten vaikeuksien ilmaannuttua 1908 PE ottaa liikkeen haltuunsa, nostaa sen jaloilleen ja luovuttaa sen 10 vuoden kuluttua velattomana T.S.:lle.

Kirjoja käännetään ja julkaistaan runsaasti, joista osa on PEn kirjoittamia. Vuosina 1903–04 PELtä julkaistaan uusintapainosten lisäksi 12 julkaisua, joista mainittakoon Mitä on kuolema -kirja. Tuon kirjan lopussa oleva Kuoleman kunniaksi -luvun innoittamana Oskar Merikanto säveltää samannimisen kantaatin, jonka ensiesitys on yleiseurooppalaisen teosofisen konferenssin Tukholmassa pidetyssä kokouksessa 1913.

1905 PE käy Lontoossa Teosofisen Seuran kongressissa Suomen epävirallisena edustajana. Samana vuonna alkaa ilmestyä Teosofinen aikakauslehti *Omatunto*, jonka perustavat PE, Veikko Palomaa ja Martti Humu. Lehti muuttaa nimensä 1908 *Tietäjäksi*, jonka julkaisu-oikeuden PE saa.

1906 PELtä pyydetään jälleen luennoimaan Tukholmaan. Hänhän on ollut siellä joka vuosi vuodesta 1897 lähtien ja ystävystynyt ruotsalaisten teosofien kanssa niin, että kirjeenvaihto on todella vilkasta. Hän on Ruotsissa pitkillä esitelmäkiertueilla saanut hyvän vastaanoton kaikkialla.

4.11.1906 kokoontuvat Pekan johdolla noin 80 asianharrastajaa aikomuksenaan perustaa suomalainen osasto T.S.:aan. Asetetaan kolmihenkinen valmisteleva komitea: PE, Herman Hellner ja Veikko Palomaa. Vihdoinkin saadaan lupa oman seuran perustamiseen ja perustava kokous pidetään 15.9.1907. PE noutaa Tukholmasta osastokirjan 21.10.1907 Annie Besantilta ja vihkimisjuhlaa vietetään Helsingissä Kansainvälisen Teosofisen Seuran 32. syntymäpäivänä 17.11.1907, jota päivää pidetään Teosofisen Seuran Suomalaisen Osaston perustamispäivänä. Suomesta tulee 13. kansallinen osasto T.S.:ssa. Seuran ylisihteeriksi valitaan yksimielisesti PE. Toiminta jatkuu vilkkaana nyt seuran sisällä. Lehti ilmestyy, luentoja pidetään, kirjasto karttuu ja kirjakauppa myy ja kustannusliike julkaisee teoksia. Astrologiaa, mediumismia ja kaikkea materialismista poikkeavaa tutkitaan teosofian ohella ja kirjoitetaan aikakauskirjan sivuilla.

TÄRKEÄT TUTKIMUSALAT

PE tutkii Kristinuskon sisäistä puolta ja julkaisee kirjoja tutkimustuloksistaan. Mitä on kristinusko?, Jumalan valtakunnan salaisuudet, Kirkonopin teosofia ja Jeesuksen salakoulu avaavat sekä uskon- että Kristus-kysymystä uudella tavalla suomalaiselle lukijakunnalle. Uskonpuhdistuksen asian PE kokeekin yhdeksi tärkeimmistä tehtävistään.

Pekan toinen tutkimusala vie kohti Suomen henkistä tehtävää. 1916 vuoden alusta alkaa ilmestyä elämän kysymysten käsittelyä varten *Sunnuntai*-lehti, jonka päätoimittajana on Eino Leino vakinaisena avustajanaan PE. Heti helmikuussa järjestetään Sunnuntain toimituksen aloitteesta Kalevala-juhla Uudella Ylioppilastalolla. Loppuvuodesta sitten ilmestyy PEn Kalevalan avain, jota Leino ylistää lehdessään. 1913 Tukholman kongressissa hän esitelmöi Suomen kansallishaltijasta ja saman vuoden Tuonenkylän kesäkurssilla PE pitää esitelmäsarjan, joka julkaistaan kirjana nimellä Suomen kansallishaltia.

Hän pohtii Suomen kansan tehtävää ja näkee sen korkeana. Kansamme johdossa on Kristuksen palvelija kansallishaltia Väinämöinen, joka ohjaa kansamme suurella rakkaudella ja kärsivällisyydellä. Myöhemmin esim. kirjoissaan Eurooppalaisia näköaloja ja Mitä on vapaus? hän osoittaa Suomen tehtävän Euroopan Yhdysvaltojen luomisessa. Hän mainitsee mm. että tuon yhdyntymiskehityksen alkuaskelina on yhteiseen valuuttaan siirtyminen.

Kaksi muuta Pekalle rakasta tutkimusalaa ja tehtävää tulevat eteen vasta Ruusu-Risti -aikana: Teosofisen liikkeen yhdistäminen ja Vapaamuurariuden uudistaminen.

UUSIA TYÖMUOTOJA JA ITSENÄISTYMISTÄ

PE ehdottaa jo 1909 uudeksi työmuodoksi kesäkurssieja, mutta riittävää kannatusta niille ei ole ennen vuotta 1912, jolloin ensimmäiset pidetään Kiteellä. Seuraavat pidettiin Päämajalla 1913 ja 1914, Mikkelissä 1915 ja taas Päämajalla

1918 ja 1919. Kesäkurseista muodostuu monille syventävä ja innoittava tapahtuma. Niitä onkin sittemmin pidetty koko teosofisen liikkeen parissa Suomessa mahdollisuuksien mukaan joka kesä. 1911 PE ehdottaa Teosofisen Nuorisoliiton muodostamista.

1910 PE aloittaa suururakan yhdessä Väinö Valvanteen kanssa kääntämällä HPB:n Salaista Oppia suomeksi. Toukokuulla ilmestyykin ensimmäinen 200-sivuinen vihko. ”*Väinö ensin käänsi ja sitten yhdessä kävimme huolellisesti ja tarkkaan lause lauseelta läpi suomennoksen verraten sitä alkutekstiin, oikaisten ja korjaillen.*” PE onkin mukana koko ensimmäisen osan ja toisen osan kahden ensimmäisen niteen kääntämisessä. Lisäyksiä ja selityksiä -osa on muiden myöhemmin kääntämä.

PE ostaa maapalan Pakilasta ja rakennuttaa pääosin omin ja lainavaroin Tonttulan, josta muodostuu Teosofinen Päämaja eli Tuonenkylä. Rakentamista jatketaan Piippalan talousrakennuksella ja PE muuttaa 1911 Tonttulaan asumaan. 1913 Tukholman kongressissa PE tapaa neljännen kerran Annie Besantin, joka on lupautunut tulemaan kongressin jälkeen vierailulle Suomen Päämajaan. Vierailun odotuksessa yhdessä kuukaudessa rakennetaan vielä Tempeli ja pettymys on melkoinen, kun Besant joutuukin matkustamaan Tukholmasta suoraan Intiaan.

KASVATTIPOIKA JAAKKO

Väinö (Vegelius) Valvanteen tulevan vaimon, Elinan siskolla on Hankasalmella kolme lasta, joiden isä on kuollut. Elina ottaa luokseen kaikki lapset, mutta Jaakon osoittauduttua epärehelliseksi, pyytää hän PE:tä ottamaan pojan kasvatettavakseen. 1909 PE ottaa 10-vuotiaan Jaakko Liukkosen (1899–1939) Oulunkylän Pikku Piippalaan postipojaksi ja sieltä Jaakko muuttaa PE:n mukana Tonttulaan ja asuu PE:n kanssa tämän kuolemaan saakka. PE pyrkii rakkaudella kasvattamaan Jaakkoa, mutta tämä aiheuttaa jatkuvasti murhetta kasvatti-isälleen.

IDÄN TÄHTI JA STEINER

Kansainvälisen Teosofisen liikkeen parissa syntyneet kriisit rantautuvat myös Suomeen. Vuonna 1911 perustetaan Besantin suojelema Idän Tähti järjestö, jonka tarkoituksena on koota yhteen niitä ihmisiä, jotka odottavat 15–20 vuoden kuluttua ns. maailmanopettajan tuloa. Tuleminen tapahtuisi siten, että Kristus ottaisi asunnokseen hindulaisen Krishnamurtin fyysisen persoonallisuuden.

Vuonna 1912 Besant kysyy Saksan T.S:n ylisihteeriltä Rudolf Steineriltä, miksi tämä kieltäytyy antamasta looshikirjaa kahdelle looshille ja miksi hän kieltää Idän Tähtien jäseniltä pääsyn T.S:n kokouksiin ja huomauttaa tämän toimivan T.S:n periaatteiden ja sääntöjen vastaisesti. Saksan T.S. vastaa, että koska kyseiset looshit eivät hyväksy Steineria ja hänen opetuksiaan ja Idän Tähtien jäsenet tekevät häiritsevää propagandaa kokouksissa omien aatteidensa puolesta, niin on parempi, että ne liittyvät T.S:n sääntöjen mukaisesti suoraan Adyariin. Vastauksenaan T.S:n pääneuvosto erottaa vuoden 1913 alussa T.S:sta Steinerin ja saksalaisen osaston n. 2400 jäsentä. Mielet ovat kuohuksissa ja saksalaiset teosofit syyttävät Besantia itsevaltiaaksi ja vaativat tämän eroa. Todelliset syyt ovat pykäläiä syvemmällä. Steinerin näkemykset Kristus-kysymyksessä eroavat Besantin näkemyksistä. Besantin ja Idän Tähtien järjestön mukaan maailman opettaja käytti Jeesus Nasaretilaisen ruumista 2000 vuotta sitten ja nyt tulisi käyttämään Krisnamurtia. Steinerin mukaan Kristus, joka käytti Jeesuksen ruumista, on tehtävänsä loppuunsaattanut, eikä enää fyysisesti esiinny maan päällä.

PE näkee Kristuksen maailmansielun tajuntana, joka meissä ihmisissä ilmenee mystillisenä Kristuksena. Tämä kosmillinen tajunta on lakkaamatta pyrkinyt lähemmäksi ihmisiä ja sai täydellisimmän persoonallisen ilmennyksen Jeesuksessa Kristuksessa. ”Jokaisen ihmisen on uppouduttava Kristus-tajuntaan, jokaisen täytyy ottaa vastaan kosmillinen Kristus hengessään, jokaisessa ihmisessä täytyy mystillisen Kristuksen herätä eloon.” PE on T.S:n ylisihteeri ja kuuluu siten seuran pääneuvostoon ja tekee sille ehdotuksen: T.S:n sääntöjen mukaan rajat ovat maatiieteellisiä; eikö näitä rajoja voisi muuttaa henkiseksi siten, että jäsen voisi hakea jäsenyyttä siihen osastoon, johon hän katsoo kuuluvansa. Tätä ehdotusta ei oteta huomioon ja seurauksena on, että Suomessakin vajaasta viidestäsadasta jäsenestä 154 etu-päässä Steinerin kannattajaa eroaa T.S:sta.

MARJATAN RENGAS JA MUITA ALOITTEITA

Ensimmäinen maailmansota asettaa teosofit kovalle koetukselle jokaisen joutuessa omantuntonsa edessä ratkaisemaan kysymyksen sodasta ja aseellisesta taistelusta. T.S:n johto väittää Valkoisen Veljeskunnan taistelevan liittolaisten puolella saksalaisia vastaan, mikä saa Saksan ja Itävallan T.S:n jäsenet tuntemaan itsensä syvästi loukatuiksi. Sinnett usko, että toisesta tähdestä on saapunut musta, saatanallinen olento, joka on saanut keskusvallat pauloihinsa. Tämä on

PE:n mielestä taikauskoa ja hänen mielestään kansallishenki on sokaissut teosofiveljet. PE pohtii miten Mestari-olento sanoisi: ”Ihmiset ovat kaikki veljiä, minä olen ihmisten veljeyden puolesta, sillä kuinka minä voisin vuodattaa toisen verta tai hyväksyä tappamista missään muodossa?” ja miten Jeesus sanoo: ”joka miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu.” PE:n näkee, että T.S:n johdossa on kunnioitettavia ja arvossa pidettäviä ihmisiä; he ovat vain aatteissaan erehtyneet, poikenneet madame Blavatskyn alkuperäisestä teosofiasta. PE haluaa olla puolueeton eikä myöskään halua vahingoittaa T.S:aa. Siksi hän ei julkaise sen sotaa puolusteleivia lausuntoja Tietäjässä, kun ei omaltatunnoltaan pysty sitä tekemään. Täten syntyy vääринymmärrys PE:n ja muutamien T.S:n jäsenten välille.

VAIKEUDET KASAANTUVAT

PE on ollut ylisihteerinä 10 vuotta (1907–1916) yhtäjaksoisesti ja Willie Angervo ehdottaa vuoden 1916 vuosikokouksessa, että PE valittaisiin elinkaudeksi. PE toivoo jo vapautusta toimesta voidakseen antautua luennoimiseen ja kirjalliseen työhön, mutta suostuu vielä yhdeksi vuodeksi.

Syksyllä Tietäjässä 1916 alkaa polemiikki T.S:n tehtävästä ja työstä. PE korostaa, että veljeys on toteutettava käytännössä, eikä puheissa ja sanoissa. Alusta saakka T.S:n sisällä on ollut kaksi linjaa: H.S. Olcottin Teosofisen Seuran merkityksen korostaminen ja suvaitsevaisuuden oppi ja H.P. Blavatskyn ”en ole lojaali Adyarin kylpyhuoneelle” vaan teosofian aatteelle ja totuudelle -näkemys. Nämä ilmenevät nytkin kahtena suuntauksena: toinen sisäänpäin syventyvänä ja toinen toiminnanhaluisena, ulospäin suuntautuvana. PE:n mielestä tämän toiminnanhaluisen suuntauksen on saatava tilaa ja niin vuoden 1917 vuosi-kokouksessa hän kieltäytyy asettumasta ehdolle ja siten Willie Angervosta tulee Suomen Teosofisen Seuran 2. ylisihteeriksi. PE valitaan kunniajäseneksi ja hän saa arvonimen perustaja-ylisihteeriksi.

Vuonna 1913 syntyneessä Looshilehdessä PE on selostanut päiväkirjoitustensa. Vuosikokouksessa 1917 hän ehdottaa sen muuttamista Jäsenlehdessä, joka alkaakin ilmestyä vuoden lopulla ja ilmestyy 12 kertaa. PE luopuu kymmenen vuotta hoitamastaan velattomasta Kustannusliikkeestä, josta marraskuussa perustetaan osakeyhtiö. Tuonenkylän, jonka PE rakennutti omilla ja tukijoidensa varoilla, on hän valmis siirtämään Seuran haltuun, mutta lakimiehet vaativat ikuista asumisoikeutta Pekalle, joka myös toteutuu.

Vuonna 1918 suurlakon alettua PE:n jokaviikkoiset esitelmät Helsingissä käsittelevät kuolemakäsymystä. Kuulijoita on niin paljon, etteivät he mahdu saliin, vaan eteinen ja näyttämökin ovat ääriään myöten täynnä. Tietäjään PE kirjoittaa artikkelisarjan Kuinka soisin maatani hallittavan?, jossa hän mm. hahmottelee kolmijakoista yhteiskuntamallia. Vuosikokouksessa hän kieltäytyy edelleen ehdokkuudesta, mutta tulee silti valituksi. Kun PE ilmoittaa, ettei ole käytettävissä, kokous valitsee Väinö Valvanteen. Seuraavalla viikolla Valvanne pyytää PE:tä hoitamaan ylisihteerin tehtävää ja tämä suostuu hoitamaan vain viralliset paperiasiat Olga Salon hoitaessa juoksevat asiat.

PE kertoo Väinämöisen, Suomen kansallishaltian kääntyneen hänen puoleensa jo vuonna 1916 ja pyytäneen häntä kirjoittamaan kirjeen, joka oli ehdotus Suomen T.S:n jäsenille, mutta vuoden 1917 kokouksessa PE ei uskalla sitä lukea, vaan ”Minä todellakin silloin mieluummin petin Väinämöisen luottamuksen.” Ehdotus koskee Suomen kansan vaikeata tilannetta ja PE:n mahdollisuutta sen auttamisessa. Sen toteutumiseksi olisi T.S:n jäsenten oltava yksimielisesti PE:n takana yhden vuoden ajan ja noudatettava PE:n määräyksiä. Vuoden 1918 vuosikokouksessa PE sanoi: ”ensi vuosikokouksessa saatte valita minut vaikka elinkautiseksi ylisihteeriksi, kunhan ensin esitän teille ohjelmani.” Ohjelman, Väinämöisen ehdotuksen, PE esittää sitten talven kuluessa, mutta seuranjäsenet eivät sitä ymmärrä vaan uskovat PE:n tavoittelevan persoonallista valtaa. PE puolestaan ymmärtää, että ”Väinämöisen työ on tehtävä esoteerisella tavalla ja edes joitakin kasvatettava käsittämään, millä tavalla meidän kansallishaltiamme tahtoo palvella Kristusta”

12. vuosikokous 1919 tekee monta tärkeää päätöstä, jotka kertovat seuran tilasta. Teosofinen Seura on pidettävä ulkopuolella kaikkea politiikkaa, teosofian nimeä ei saa sekoittaa mihinkään yhteiskunnalliseen tai valtiolliseen toimintaan PE kieltäytyy jälleen vaalista ja niin saadaan ylisihteeriksi John Sonck. PE on iloinen ystävänsä valinnasta etenkin kun sääntöihin tehdään muutos, että ylisihteeriksi valitaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

MERKITTÄVIÄ KIRJOJA

Vuosien 1913–1919 välisenä aikana PE:ltä julkaistaan 15 teosta. Ei siis ihme, että hän tahtoo jättää ylisihteerin toimen. Sen lisäksi ovat mm. viikottaiset esitelmätilaisuudet, lehden toimittaminen ja Kustannusliikkeen vetäminen. Silti hän ehtii kirjata suuria linjoja kirjoihinsa. Salatiedettä omin päin (1914) kirja kuvaa ihmisen kehitystietä arki-ihmisestä itsetietoiseksi näkymättömän maailman kansalaiseksi. Jeesuksen salakoulu (1915) kirjassa PE kuvaa Jeesuksen elämänohjeita järjestelmällisenä henkisen kasvun tienä.

Kalevalan avain (1916) kirja on yksi PE:n keskeisimpiä kirjoja, jossa hän tarkastelee kansalliseepostamme ainutlaatuisella tavalla rinnastamalla sen muihin pyhiin kirjoihin. Teosofian sanoma nykyajalle (1919) kirja on kuin ”Back to Blavatsky liikkeen äänenkannattaja” jossa PE selkeästi piirtää käsityksensä teosofian sisällöstä ja tehtävästä, joka yhdessä Mitä jokaisen tulee tietää teosofiasta? vihkosen kanssa kuvaa hänen näkemystään teosofian aatteesta.

YHTEIS-VAPAAMUURARIUS SAAPUU SUOMEEN

PE on tutustunut 1913 Tukholman teosofisessa kongressissa kreivitär Ellen Bille-Brahe Selbyyn, joka syksyllä 1919 ehdottaa PE:lle, että tämä tulisi Kööpenhaminaan vihittäväksi yhteisvapaamuurariuteen. PE kertoo kiireistään, mutta kyselee asiasta lisää ja kirjoittaa myös Besantille asian tiimoilta. PE pyytää Kyllikki Ignatiusta pitämään esitelmän vapaamuurariudesta ja se toteutuu 27.12.1919. Saima Neovi tulee Tanskasta Suomeen neuvottelemaan mahdollisen toiminnan aloittamisesta Suomessa. PE pyytää Hilda Pihlajamäkeä hoitamaan neuvottelut, mutta Pihlajamäen kieltäytyttyä kielitaitoonsa vedoten, asiaa hoitaa Kyllikki Ignatius. PE keskusteltua vielä Neovin kanssa, aloitetaan nimien keruu ja niitä saadaan 60 kappaletta. PE kertoo, että Mestari St. Germain ehdotti vapaamuurarityön aloittamista, mutta vasta sitten kun H.P.B:kin sitä toivoi, hän oli valmis sen aloittamiseen.

Alun perin suunniteltu pyrkijöiden vihkiminen Kööpenhaminassa vaihtuu Suomessa toimitettavaksi. Korkeimman Neuvoston Tanskan Edustaja, kreivitär Ellen Bille-Brahe Selby, Tanskan aluemestari Saima Neovi ja Norjan aluemestari Birger Zadig vihkivät 4.10.1920 27 ja seuraavana päivänä 33 pyrkijää. 6.10.1920 perustetaan maahamme seuraavat looshit: Väinämö Helsinkiin, Suvantola Viipuriin, ja kolmiot St. Henrik Turkuun ja Kivi Tampereelle. Väinämö-looshin Mestariksi valitaan Pekka Ervast työtovereinaan Kyllikki Ignatius ja Hilda Pihlajamäki. Kaikki uudet yhteisvapaamuurariveljet kuuluvat nyt Yleinen Yhteis-Vapaamuurarijärjestö Le Droit Humain Skandinavian tuomiokunnan Suomen Osastoon ja Teosofiseen Seuraan. PE kieltäytyy aluemestarin virasta ja niin Kyllikki Ignatius ottaa sen hoitaakseen PE:n keskittyessä vapaamuurarikasvatukseen. 39 päivän kuluttua perustetaan Ruusu-Risti ja vapaamuurariveljet ovat teosofeja ja ruusuristiläisiä.

TIETÄJÄ JA HEIKKI PELTOLA

Liikemies Heikki Peltola joutuu 1916 kriisiin ja tekee päätöksen ”Nukun viimeisen yön ja aamulla ensimmäiseksi työkseni ammun itseni”, mutta hakeutuu hoitoon. Syksyllä 1917 tapaa PE:n saaden päähänpintymän, että tämä on hänen mestarinsa. Peltola kirjoittaa PE:lle, että Suomeen on perustettava koulu Pythagoraan malliin. PE vastaa hänelle: ”Ehdotan siis, että saavutte vuosikokoukseen, josta saatte varmasti henkistä kokemusta, vaikei olisikaan aikaa yksityiskeskusteluun minun kanssani.” Nämä sanat ovat Peltolan mielestä ”ratkaisevat”. Syksyllä 1918 hän ymmärtää olevansa epänormaalissa tilassa ja saapuu PE:n luo Bulevardin kokoushuoneeseen. PE kehottaa tätä kääntymään lääkärin puoleen. Peltola kertookin menneensä Tampereella lääkäriin ja tilansa kohentuneen. Peltola pyytää PE:tä ja tämän kasvattipoikaa Jaakkoa muuttamaan luokseen juuri valmistuneeseen huvilaan Epilään ja nämä ottavat kutsun vastaan ja muuttavat 30.6.1919 Peltolan luokse.

Peltola haluaa perustaa uuden kustannusosake-yhtiön, johon on varannut 490.000 markkaa, mutta keskusteltuaan PE:n kanssa päätyy ostamaan Tietäjä-lehden 30.000 mk:lla, jolloin syntyy Oy Tietäjä. Lehden tilauskanta on yli 2000 kpl ja vuosikerran hinta v. 1920 on 20 mk, joten kauppahinta on edullinen. Uusi kustannusosakeyhtiö julkaisee PE:n kirjoja ja toimituskunnassa istuvat mm. Eino Leino, L. Onerva, Larin Kyösti, Aarni Kouta jne.

Peltola sairastuu uudelleen ja kuvittelee PE:n haluavan hänen kuolemaansa. Väillä hän tajuaa tilansa ”- - - huomasi olevani osittain mielenhäiriössä, mutta oli kuitenkin väliaikoja, jolloin olin entiselläni.” Syksyllä 1920 PE ja Jaakko muuttavat Epilästä Peltolan vaikean tilan vuoksi. Juuri perustettu Ruusu-Risti tarvitsee äänenkannattajan ja PE tarjoutuu ostamaan lehden takaisin 10 000 mk:lla, koska uudella seuralla ei vielä ole juurikaan tilaaja-kantaa. Uusi johtokunta vaatii siitä 25 000 mk, johon PE suostuu antamalla velkikirjan, jolla lupautuu maksamaan käsikirjoituksillaan vaaditun summan, mutta Peltola vaatii 36 PE:n kannattajan takuun. Tietäjän kolmesta viimeisestä numerosta tulee riitaa. PE ei pysty toimittamaan lehteä sovitussa aikataulussa alkaneen vapaamuurarityön ja uuden seuran perustamistoilta. Peltola laatii kiertokirjeen, jossa vaatii vapaamuurariveljiä puuttumaan asiaan. Asiaa tutkitaan parin vuoden ajan ja Peltola erotetaan Yhteis-vapaamuurariudesta.

MUUTOSTEN AIKA

Suomen Teosofisessa Seuran sisällä olevat kaksi linjaa kärjistyvät: yhteiskunnallinen ja okkultinen, Ervastin edustaessa jälkimmäistä. PE ehdottaa työalukseen *Okkultista osastoa* ja kirjoittaa asiasta Besantille, joka vastaa 13.5.1920 ”- - -

teillä voisi aivan hyvin samassa Kansallisessa Seurassa olla kaksi Teosofista Liittoa, jotka työskentelisivät eri suuntiin. Te (PE) voisitte johtaa toista niistä - - - tai, jos niin pidätte parempana, voisitte muodostaa oman opetuspiirinne. - - - Teillä pitäisi olla yksi ylisihteeri kirjeenvaihtoa varten Adyarin kanssa, looshi- ja jäsenkirjoja varten y.m. varten. Mutta lukuunottamatta tätä muodollista järjestelyä te voisitte organisoiua omalla tavallanne. Luulen tämän suovan teille kaipaamanne vapauden, ilman että uusi konstitutsioni on tarpeen. Te olisitte kaikki ”Suomen Teosofisena Seurana”, mutta tämä olisi kokoonpantu kahdesta haarautumasta, osastosta, liitosta tai millä nimellä tahdotte sitä nimittää.”¹

1 Suomen Teosofinen Seura Okkultinen Osasto Kiertokirje N:o 1

PE lähettää kirjeensä kopion myös Sonckille ja pyytää tätä odottamaan Besantin vastausta. Sonck kiirehtii kirjoittamaan myös Besantille, todeten kirjeessään ettei näe olevan mitään syytä kahtiajaolle ja että väärinkäsitykset saattavat piankin haihtua. Besant vastaa Sonckille ja toistaa tälle PE:lle lähettämänsä kirjeensä sisällön. PE laatii ja 67 veljeä allekirjoittaa Okkultisen Osaston perustamista koskevan kiertokirjeen N:o 1, jossa pyydetään ilmoittautumisia tulevaan Okkultiseen Osastoon oheistetulla äänestyslipulla 31.8.1920 mennessä. Sonck kirjoittaa toisen kiertokirjeen, jossa on myös viiden hallituksen jäsenen nimet, jossa selostaa Besantin kirjeiden olevan yksityisluontoisia, eikä siten sitovia ja kun ehdotus ei vuosikokoukselle tullut sääntöjen määräämässä ajassa, ei ehdotusta voitu käsitellä vuosikokouksessa. Sonck kirjoittaa ”ne, jotka eivät tahdo liittyä Pekka Ervastian perustamaan okkultiseen liittoon, jäävät luonnollisestikin Suomen Teosofiseen Seuraan - - - ”²

2 Suomen Teosofisen Seuran kiertokirje N:o 1 1920

Nämä kaksi kiertokirjettä saavat aikaan hämmennystä jäsenten keskuudessa veljien luullessa, että Okkultiseen Osastoon liittyminen tarkoittaa Teosofisesta Seurasta eroamista. Syyskuun 1. päivänä lasketaan Okkultiseen Osastoon ilmoittautuneet, joita on noin 300 yli 600:sta seuran jäsenestä. Lokakuussa PE ehdottaa osasto-nimen muuttamista looshiksi, mutta asia ei etene, niinpä PE pohtii asiaa kannattajiensa kanssa ja tekee päätöksen, jonka esittää Okkultisen Osaston Kiertokirjeessä N:o 2, missä todetaan: ”Turha on enää ponnistella. Kun enemmistö kieltää meiltä oikeuden esiintyä ja työskennellä Teosofisen Seuran nimessä - - -” Hän kutsuu kaikkia ystäviään liittymään uudeksi seuraksi, jonka nimeksi ehdottaa **Ruusu-Risti**, Suomen Salatieteellinen Tutkimus-Seura. Perustava kokous pidetään Helsingissä 14.11.1920 Ostrobotnian (Pohjalaisen Osakunnan) juhlasalissa. Kokouksen ensimmäinen päätös on kutsua Teosofisen Seuran presidentti Annie Besant Ruusu-Ristin kunniajäseneksi.

UUDEN TYÖMUODON PERUSTA

PE päättää perustaa uuden työmuodon vanhaan rosenkreutsilaiseen haaraan ja siten jatkaa jo vuosisadan alusta alkamaansa ja Okkultisena osastona jatkamaansa kristinuskon salaisen puolen tutkimusta. Hän toteaa, ettei mitään oikeaa ja alkuperäistä rosenkreutsilasta seuraa ole olemassakaan, vaan jokainen jolla on näkymätön side johonkin rosenkreutsiläiseen mestariin (esim. mestari Jeesukseen, mestari Rakoczyyn tai mestari Rosenkreutziin) on autenttinen ja auktoritatiivinen rosenkreutsiläinen seura. PE näkee Ruusu-Ristin jatkavan HP Blavatskyn teosofista työtä ja liittyvän siten Teosofiseen liikkeeseen. Seuran symboliksi tulee Ruusu-Risti, jonka symboliikkaa PE avaa näin: ”Kun ihminen ottaa ristinsä (sekä ulkoisen että sisäisen kohtalonsa) kantaakseen - ja kantaakseen nurkumatta, jopa ilomielin, silloin ristissä puhkeaa ruusu, rakkauden ruusu, joka tuo rauhan ja autuuden hänen elämäänsä. Ruusu on silloin muodostunut hänen sydänverestään. Ja veri on Kristuksen verta, joka on vuotanut hänen sydämestään, kun risti miekkana on pistetty siihen.”

TEOSOFISEN LIIKKEEN YHDISTÄMINEN

Alkuperäinen H.P. Blavatskyn Teosofinen Seura on hajaantunut jo lukuisiksi eri ryhmiksi³, joiden erimielisyys painaa PEn mieltä. Niinpä hän vuonna 1921 lähettää 7-sivuisen painetun kirjeen yli 900 kappaleena eri seurojen loosheille, johtajille ja aikakauslehdille. Kirjeen nimi on **The Mission of the Theosophical Society** - An open letter to Theosophists the world over. Hän kirjoittaa: ”Emmekö kaikki ole veljiä? Emmekö tunne toisiamme siksi, vaikka kuulummekin eri seuroihin? Moninaisuus rikastuttaa eikä sitä tule halveksia. Mutta rakkaus alkaa kotona ja kaikkien meidän, jotka olemme haaraumia samasta rungosta, teosofiasta, tulisi elää rauhassa keskenämme. Meillä on suuri tehtävä edessämme ja meidän täytyy yhtyä tähän tehtäväämme. Eikö meidän tulisi nousta yhtenä miehenä aikamme materialismia vastustamaan?” ja ehdottaa: ”Muodostakaamme siis teosofisten ja samanhenkisten seurojen Yleinen Liitto tai Yhtymä kansainvälisine toimistoineen, kansainvälisinen aikakauskirjoineen sekä säännöllisesti uudistuvine maailman kongresseineen. Keskinäinen voitto olisi tästä suuri ja olisi maailmankin voitto. Keskinäinen epäsofumme päättyisi, sillä itsestään selvää on, etteivät yhteiseen järjestöön kuuluvat sisarseurat enää toisiaan solvaisi. He kunnioittaisivat, auttaisivat ja kannattaisivat toisiaan ja maailma tulisi henkisesti rikkaammaksi, sillä siinä olisi silloin vain yksi suuri yhdistetty rintama ajan materialismia vastassa. Eri seurojen ei silti tulisi jättää omat määrättyt työsuuntansa. He jatkaisivat kuten tähän asti, yhä syventäen sisäisiä tutkimuksiaan, yhä laajentaen ja rikastuttaen ulkonaisia suhteitaan.

”Mutta he eivät enää katsoisi karsain silmin toisiaan, he näkisivät ja tuntisivat luontaisen, sisäisen veljeytensä.”

3 Teosofinen Seura (Adyar), Amerikan Teosofinen Seura (Judge-seura), Kansan Temppli (Amerikassa), Yleinen veljeys (Tingley-seura), Kansainväkinen Teosofinen Seura (Haartmann-seura Saksassa), Riippumaton Teosofinen Seura (Amerikassa), Kristillisten mystikkojen järjestö (Amerikassa), Antroposofinen Seura (Steiner-seura), Rosenkreutsiläinen Veljeskunta (Heindel-seura Amerikassa), Ruusu-Risti (Suomessa), Holden Edward Sampsonin Ekleesia (Kristillis-teosofinen liike Englannissa).

PE saa kirjallisia vastauksia 4 kappaletta. Kolme niistä näkee ehdotuksen kannatettavana ja yksi on sitä mieltä, etteivät he voi osallistua mihinkään mihin Teosofinen Seura osallistuu. PE kirjoittaa Steinerille saatekirjeenkin, muttei hänkään vastaa.

VAPAAMUURARIUS

PE saa 26.7.1925 Pariisissa vihkimyksen 33°:een, jonka jälkeen hän julkaisee kirjan *Kadonnut sana vapaamuurariudesta*, jossa hän esittää uuden sisällön vapaamuurariuteen. PE uskoo, että seremonioilla voidaan auttaa henkistä työtä ja hänen tavoitteenaan on saada vapaamuurarius nostettua uuden liiton Kristuksen henkeen, jossa pahan vastustamattomuus on kulmakivenä. Toukokuussa 1926 hän luo Kansainvälisen Yhteis-vapaamuurariuden Suomalaisen riituksen, mikä hyväksytäänkin Yhteis-vapaamuurariuden pääkallonpaikalla Pariisissa.⁴

Kotimaassa osa vapaamuurariveljistä tahtoo jatkaa vanhan rituaalin mukaista työskentelyä, mikä johtaa siihen, että työtä jatketaan kahta eri työlinjaa pitkin: PEN johtama areopagi 12, lähinnä ruusuristiläiset ja Toivo Vitikan johtama areopagi 13, joka koostuu pääasiassa Teosofisen Seuran jäsenistä. Kun kysymys oman tuomiokunnan perustamisesta tulee ajankohtaiseksi, riitauttaa kysymys johtajuudesta ja vapaamuurariuden toimintavoista veljet ja kun yhteistä näkemystä ei saada aikaan Pariisin Korkeimman Neuvoston toiveista huolimatta, ilmoittaa PE Pariisiin eroavansa ruusuristiveljien kanssa yhteis-vapaamuurariudesta. Toukokuussa 1928 Kansainvälinen Yhteisvapaamuurarijärjestö Le Droit Human erottaa areopagi 12:n alaiset looshit. PE jatkaa Ruusu-Ristissä Suomalaisella riituksella ja **Ruusu-Risti Vapaamuurariveljeskunta** -nimisenä julistautuu lopullisesti itsenäiseksi vuoden 1929 vuosijuhlien aikana.

PE luo Ruusu-Ristiin kolmeen perättäiseen vaiheeseen jakautuvan työmuodon: ulko-, looshi- ja esoteerisen osaston. Ulkojäsenyys on ensimmäinen työvaihe, looshijäsenyys on osallistumista vapaamuuraripohjalla olevaan looshityöhön, joka on rituaalipohjainen kasvatustjärjestelmä ja valmistaa jäseniään seuraavaa eli esoteerisen osaston jäsenyyttä varten. Esoteerisen osaston työn tarkoitus on auttaa ihmisiä henkiseen todellisuuteen, siihen Korkeamman minämme ja mystillisen Kristuksen heräämiseen, jolloin ihmisestä tulee todellinen ihmiskunnan auttaja.

4 "Kaikki rituaalin muutokset on Korkein Neuvosto Pariisissa hyväksynyt." (Kyllikki Ignatius, Korkeimman Neuvoston edustaja Suomessa)

ESOTEERINEN KOULU

Okkultisen Osaston kivijalalle PE perustaa ensin 1921 mietiskelyryhmän ja myöhemmin Ruusu-Ristin Esoteerisen Ryhmän, jonka jäsenet jakautuvat pyrkijöihin, kokelaisiin ja oppilaisiin. Kunkin vaihe sisältää kolme astetta ja kokelasasteesta lähtien on myös rituaalipohjaisia ryhmiä, joilla on omat erikoisalansa kuten parantaminen. Esoteristit kokoontuvat vuosijuhlien aikaan ja kukin jäsen saa ns. Epistoloita ja sen lisäksi asteenmukaista henkilökohtaista ohjausta PELtä, joka antaa lisäohjeita sen mukaan, mitä kukin on kokenut harjoittaessaan annettuja ohjeita. PEN kuoleman jälkeen Ruusu-Ristin Esoteerinen ryhmä, sen kouluun ei enää oteta uusia oppilaita, koska kukaan ei koe olevansa riittävän kyvykäs jatkamaan ohjaajana.⁵

5 Pekka Ervast: *Esoteerisia opetuksia*, Hilda Pihlajamäen puhe esoteristien kokouksessa 6.1.1935.

USKONPUHDISTUS

PEN rakkaimpia tutkimusaloja on edelleen kristinuskon sisäinen puoli. 50-vuotispäivänsä aattona 1925, hän julkaisee Vuorisaarna -kirjan, jota voidaan pitää hänen pääteoksenaan. Siinä hän esittelee Jeesus Kristuksen Vuorisaarnassaan antamat autuudenjulistukset ja viisi käskyä, joiden noudattaminen muuttaa yksilön elämän. Nuo viisi käskyä: Älä suutu, Älä ajatuksissasikaan ole epäpuhdas, Älä vanho, Älä ole pahaa vastaan ja Älä sodi, vaan rakasta kaikkia ihmisiä, vie ihmisen Kristus-kokemukseen, josta PELLä on omakohtainen kokemus vuodelta 1896.

PE alkaa puhua yhä enemmän uskonpuhdistuksen välttämättömyydestä: ”Jokaisen kansalle ja sivistykselle kuuluu oman sivistyksensä, oman uskontonsa, oman kirkkonsa puhdistaminen”. Ja ennustaa: ”...täällä Pohjolassa syntyy Pohjolan Valkoinen valtakunta. Siihen kuuluvat silloin Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Itämeren maakunnat ja luultavasti myös Pohjois-Saksa. Lutherin uskonpuhdistus alkaa ikäänkuin uudestaan. Sen synti kulkee käsi kädessä

Pohjolan valtakunnan synnyn kanssa. Pohjolan Valkoinen valtakunta voi kyllä muodostua poliittisista ja kultturellisista syistä.”

JULKAISUTOIMINTA

PE:n joka sunnuntaiset esitelmät, kysymyskokoukset, lehden toimittaminen, kustannustoiminta ja sisäiset työmuodot esitelmiseen ja puheineen työllistävät PEN täysin. Hän kirjoittaa kirjoja ja julkaisee esitelmäsarjojaan kirjoina liittäen ne nimeämiinsä kirjasarjoihin, joissa julkaistaan myös muiden kirjailijoiden kirjoittamia tai suomennettuja teoksia. Syntyy 43 teosta käsittävä *Ruusu-Risti Kirjasto* sekä *Vapaamuurarikirjallisuutta- ja Maailman pyhät kirjat* –sarjat. Lontoolainen Theosophical Publishing House -kustantamo julkaisee 1933 kaksi PEN kirjaa englanniksi: *The Sermon on the Mount or the Key to Chistianity* ja *H.P.B Four episodes from the life of the Sphinx of the XIXth Century*.

VAIKEUKSIA

PE kärsii mm. munuaistaudista, reumasta ja liian työnteon aiheuttamasta väsymyksestä, jonka vuoksi hän käy hoidattamassa itseään Gösta Stenmanin ja Eino Krohnin kanssa 1927 Itävallassa Galslpachin kylpylässä kuuluisan parantajan Zeileisin luona. PE käyttää homeopaattisia lääkkeitä ja muuten pyrkii kotikonstein hoitamaan itseään, koska raha ei riitä edes kotimaan kylpylöihin.

Taloudelliset vaikeudet ovat jatkuvia ja PE joutuu lainamaan rahaa vähän väliä mm. sisarensa mieheltä 8–16 prosentin korolla. Lahjoituksia tulee, mutta enimmäkseen Ruusu-Risti -työtä varten, eikä PE:lle. Hänen kirjojaan painetaan jatkokirjoituksina Ruusu-Risti –lehdessä, koska rahaa niiden painattamiseen ei ole. Hänen tulonsa muodostuvat luentopalkkioista, lehdestä ja kirjojen kirjoituspalkkioista. Hän kirjaa edelleen huolellisesti tilikirjoihin jokaisen käyttämänsä ja saamansa pennin.

Ns. Tattarisuon juttu vie myös PE:n voimia. PE pidätetään ja häntä lyödään kuulusteluissa, koska hänen johtamassaan vapaamuurariudessa käytetään pääkalloja. Sunnuntaina hänet lasketaan pitämään luentoaan ja Uno Pore istuu hänen sijastaan sen aikaa Ratakadun vankikopissa. Koko vapaamuurariliike on syytettynä lehtien otsikoissa ja Tapparamies-lehti lietsoo vapaamuurarien syyllisyyttä. Vaikka viranomaiset saavat hautojenhäpäisijät lopulta kiinni, jää epäily vapaamuurarien toimien laillisuudesta ihmisten mieliin.

AMERIKAN MATKA JA JOUTSENLAULU

Syksyllä 1933 PE lähtee Amerikkaan tapaamaan Paavalia ja suunnittelemaan tämän kanssa uskonpudistustyötä. PEN mukaan kaikkia asioita ei voi järjestää henkisillä tasoilla, siksi on tärkeää tavata Paavalia myös fyysisesti. Hän kertoo viimeisillä kesäkurssillaan 1933 Paavalin olevan Kaliforniassa ja käyttävän egyptiläistä ruumista. Amerikassa asuvalle Anna Eskeliselle hän kirjoittaa: ”*Lienen kai kertonut matkasuunnitelmista, jotka sain Mestarilta ja jonka mukaan minun täytyy viettää talvi Etelä-Kaliforniassa kirjoittaen uutta tärkeätä teosta ja tavata samaa Mestaria fyysillisesti, koska hän asuu nykyään Kaliforniassa.*”

PEN mukaan lähtee 22-vuotias Gerald Blinoff (myöh.Kaade), joka on käynyt autokoulua puolitoistaviikkoa ja saanut ajoluvan Amerikkaa varten. Gerald saa muukalaispassin, jossa on proforma, että Gerald ottaa Suomen kansalaisuuden Amerikan matkan jälkeen. Menomatalla käydään Tukholman oopperassa ja tullimuodollisuudet hoituvat helposti, kun PE:n tavarat kulkevat kuriiripostina. New Yorkissa käydään mm. Roerich museossa ja ostetaan auto länsirannikolle ajamista varten. Mukaan lähtee PEN veljen poika Erik. PEN veli, Georg (Yrjö) Ervast on Suomen Amerikan varakonsulina Washingtonissa. Hauskan ja vaiherikkaan ajomatkan päätteeksi pojat ja PE saapuvat Ojaihin etsimään majapaikkaa. Heille tarjotaan Krishnamurtin taloa, mutta PE pitää sitä liian suurena ja niin asuinpaikaksi valitaan kolmen makuuhuoneen Mrs. Grayn vierastalo, joka on Krishnamurtin talon vieressä. Mrs. Hovila, Krishnamurtin taloudenhoitaja hoitaa heidän pyykkinsä ja auttaa muutenkin taloudenpidossa.

PE toivoo tapaavansa Krishnamurtin, mutta tämä on edelleen matkoilla eikä PE tapaa häntä. Mutta Geraldin saatettua PE Suomeen lähtevään laivaa, palaa hän New Yorkista takaisin Ojaihin. Gerald käy pitkiä keskusteluja nyt Kaliforniaan saapuneen Krishnamurtin kanssa ja hän kysyy tältä tunteeko hän Mr. Ervastia. Krishnamurti vastaa: ”*Olen tavannut Mr. Ervastin näkymättömässä maailmassa...*”⁶

⁶ Gerald Kaaden haastattelu.

PE:n ja Geraldin tarkoituksena on viipyä heinäkuuhun saakka ja palata kotimaahan Pariisin kautta, missä PE haluaa käydä keskustelua Ruusu-Risti Vapaamuurariveljeskunnan liittämistä takaisin Kansainväliseen Yhteisvapaamuurariuteen, mutta kotimaasta saapuu sähkö, jossa pyydetään häntä tulemaan jo helluntaiksi vuosikokoukseen. Hetken epäröinnin jälkeen PE palaa suoraan Suomeen, mutta Geraldin on Mestarin pyynnöstä palattava vielä New Yorkista Kaliforniaan.

Helluntain vuosikokous jää PE:n viimeiseksi. Paluumatkalla Suomeen hän vilustuu, saa keuhkokuumeen ja illalla 22.5.1934 hänen sydämensä pysähtyy. Seuraavan aamun suunnitelmissa oli auton ostaminen ja kesäkuun alussa isompaan asuntoon muuttaminen Geraldin ja Waldemar Kaaden kanssa. PE kertoo looshikokouksessa ihmeellisestä matkatoveristaan, ja on jo kysynyt sisarensa Gerdan mielipidettä Geraldin adoptioimisesta, mutta sekin hanke jää toteutumatta. Toteuttamatta jäävät myös Ruusu-Risti-työn muuttaminen Temppeleiherra-aatteen mukaiseksi, jolloin PE olisi jäänyt pois näkyvältä paikalta, samoin kuin vapaamuurarityömuotojen yhdistäminenkin.

PE:n kuolemasta ilmoitetaan radiossa ja lukuisat lehdet kirjoittavat sekä hänen elämäntyöstään että hautajaisistaan, joihin ottaa osaa yli 500 henkeä.

Geraldin palaa Amerikasta ja yhdessä Eino Krohnin kanssa he vievät PE:n joutsenlauluksi jääneen *Suuri seikkailu* -kirjan WSOY:lle kustannettavaksi. Tuo teos on okkultinen romaani, jossa vertauskuvien avulla PE kertoo mm. elämästään ja uskonpuhdistustyön välttämättömyydestä. Kirjan viimeisellä aukeamalla professori Batory⁷ lausuu tohtori Kotkalle: ”Olenhan koko elämäni ajan seurannut teitä. Te olette mukana vapautustyössä. Teidän työnne on aina ollut tärkeä. Nyt se on vielä tärkeämpi. Olettehan kuullut puhuttavan Pohjolan valtakunnasta, jossa todellinen kristinusko saa työssijän ja joka tulee olemaan Euroopan ja koko kristikunnan apuna ja pelastuksena? Sen valtakunnan peruskivi on laskettava. Siinä työssä teillä on osanne – ja vastaisuudessa tulemme tekemään työtä yhdessä. Minähän en voi näkyä, mutta te saatte olla minun edustajani maailmassa.”

⁷ St. Germainin, Rakoczyn isoäidin sukunimi oli Batory.

PE:N MERKITYS

Nykyään on vaikea ymmärtää miten merkittävä henkilö PE oli aikanaan. 1926 hän oli mm. Helsingin kaupunginkirjaston lainatuin kirjailija, hänen luennoillaan salit kävivät aina ahtaiksi ja hänen kirjojaan löytyi kaikkien sen ajan merkkihenkilöiden kirjahyllyistä. Ruusu-Ristissä oli hänen kuollessaan yli 900 jäsentä ja lehden levikki tuhansia. 156 eri kirjanimikettä ja 4 CD:tä on julkaistu vuosien 1887–2006 välisenä aikana. Useita nettisivuja on perustettu ja Kootut Teokset ovat tekeillä.

Hänen vuonna 1896 kokemansa ns. Jordankaste-kokemus oli punaisena lankana koko hänen elämänsä ajan. Hän oli jatkuvassa kontaktissa Mestarinsa Moryan ja Mestari St. Germainin kanssa. Mestarien työtoverina toimimisen hän tunsikin elämäntehtäväkseen. Oltiinpa mitä mieltä tahansa hänen persoonallisuudestaan, niin hänen opetustensa sisältö on antanut lohtua ja apua lukuisille ihmisille sekä hänen eläessään että hänen kuoltuaan.

